

Milan Grubić, nastavnik i ravnatelj osmogodišnje škole u Virju od 1942. do 1947. godine

MIRA KOLAR-DIMITRIJEVIĆ

1. Akcija izgradnje školske zgrade u Virju koncem devetnaestog stoljeća i školske aktivnosti

Virovska osnovna škola osnovana je 1773. naredbom carice Marije Terezije. Imala je tako dobrih rezultata, ali i toliko potreba da je ban Ivan Mažuranić poslušao glas puka, odnosno školskog nadzornika za županiju Franju Luga-rića koji je bio prijatelj Ferde Rusana te je virov- ska škola djelovala kao Opća pučka dječać- ka i djevojačka škola. Godine 1875. zaslugom upornog ravnajućeg učitelja Stjepana Štefa- nova i sufinanciranjem koprivničke podžupa- nije započela je borba za gradnju nove školske zgrade, što je bilo vrlo potrebno s obzirom na velik broj polaznika virovske škole. Virje je u to vrijeme već postalo poznato po Ilircu Ferdi Ru- sanu, koji je umro 1879. godine, a nekrolog mu je napisao poznati hrvatski književnik August Šenoa.

Zahvaljujući Štefanovu i Luga-riću, održa- vanje nastave u trošnim zgradama sve je više poticalo na izgradnju nove zgrade koja je za- čudo izgrađena 1894. u vrijeme mađaronskog bana Khuena Héderváryja uklopivši se sretno u projekte velikog rodoljuba Izidora Kršnjavog. Svakako je na izgradnju utjecao i potres 1881. godine jer se nastava održavala u tri dotrajale zgrade. Izgradnja nove zgrade bila je presudna za virovsko školstvo, jer su se stekli uvjeti da

se u njoj otvori i građanska škola, čiji je zada- tak prema osnovi Kršnjavog bio podizanje znanja potrebnog poljoprivredniku i obrtniku, a na tim područjima Virje je sa svojih 10 000 stanovnika zauzimalo značajno mjesto pa je imalo i opetovnicu i šegrtsku školu gdje se odr- žavalo i proširivalo stručno znanje mladih ljudi do 14 godine. Priprema za gradnju i gradnja škole trajala je od 1891. do 1894. po nacrtima kotarskog mjernika Kolara iz Đurđevca. Školu je 1891. polazilo 420 dječaka i 385 djevojčica i imala je 8 nastavnika. Zgradu je otvorio ko- tarski predstojnik dr. Milan Brezinščak, a bla- goslovio župnik Josip Hiter.¹ Bila je prava uzor škola zahvaljujući zalaganju učitelja koji su uglavnom bili Podravci.

U školi se otvara peti i šesti razred, a 1917. i sedmi i osmi. Iduće, 1918. godine dolazi u školu Agata Truhelka koja je bila voljena nastavnica moje majke Jelisave Peršić i koja se i sama ba- vila pisanjem. Učitelje predvodi ravnatelj Fra- njo Viktor Šignjar. Od 26. prosinca 1923. viši razredi pučke škole pretvoreni su u Građansku školu, koja je i opremljena potrebnim sprava- ma i likovnim materijalom za poučavanje što je omogućilo i profesoru Milanu Grubiću da

1 PODRAVEC, Dražen: *Povijest virovskog školstva 1769. – 1999.*, Virje: O.Š. prof. Franje Viktora Šignjara Virje i Hrvatsko-pedagoško književni zbor, ogranak Koprivnica, 1999., 36–54.

nastavu provodi ne teoretski već laboratorijski i uz korištenje određenih sprava. Ratno razdoblje rada virovske škole ne možemo pratiti jer Spomenica nije vođena, a nastava se često prekidala zbog toga što je Virje bilo na prvoj liniji fronte između ustaškog i partizanskog teritorija, pa je često prelazilo iz ruke u ruku. To je život pa i nastavu u školi činilo neredovitim, ali zahvaljujući zalaganju nastavnika znanje učenika virovske škole bilo je svakako veće nego ono u Koprivnici. I knjižar Tišljar brinuo se da nas opskrbi bilježnicama i potrebnim priborom, a njegova je kuća u kojoj se nalazila i papirnica graničila sa zgradom virovske škole te smo za vrijeme odmora mogli otići u kupnju kada je Tišljar uspio nabaviti novu robu zahvaljujući svom sinu Ivici.

2. Milan Grubić – omiljeni učitelj

Među odličnim nastavnim kadrom virovske škole nikako ne treba zaboraviti Milana Grubića, iako o njegovom radu u školi nema sačuvanih dokumenata ili nisu pronađeni.² Čovjek koji je s velikim znanjem i predanošću predavao prirodne znanosti učenicima u Virju od 1942. do 1947. godine, popularizirajući ih. Kao Srbin ima nevjerojatno kompliciranu biografiju koja dokazuje da nije bio privržen ni velikosrpskom režimu, ali i da je imao prijatelja i među Hrvatima i među Srbima. Za vrijeme rata bio je u opasnosti i zbog toga se pridružio zbjegu pred Bobanovim ustašama i otišao u Mađarsku, odakle se po oslobođenju vratio u Virje, da bi nakon kraćeg djelovanja kao ravnatelj škole 1947. godine bio premješten u Zagreb. Tamo je godinama bio direktor Hrvatskog pedagoškog književnog zbora, ali i nastavnik prirodopisa na Pedagoškoj akademiji u Zagrebu. Pokrenuo je izdavanje niza malih, jeftinih knjižica kojima

se širilo znanje o prirodi po školama i u društvu. Bio je izvrstan popularizator prirodnih znanosti i mislim da je njegovo djelovanje ostavilo pozitivan trag u društvu, osobito među nastavnicima prirodopisa. Grubić je bio iz otmejene porodice. Djed mu je bio uključen u upravu Srijemske županije, a otac podžupan Požeške županije 1912. godine, te je u toj funkciji reklamirao sadnju šećerne repe u Srijemskoj županiji pa i u Sibiru ukazujući na to da bi prinos trebao biti između 100 i 200 metričkih centi po jutru, a to donosi dobit između 200 i 400 kruna. Ono što ne bi bilo upotrebljivo za termički proces ostajalo bi besplatno poljoprivrednicima kao stočna hrana. Promotori među kojima i Pavao Klarić i Ladislav pl. Kraljević ponudili su osiguravanje sjemenja i 60 kruna predujma bez kamata.³ Milan Grubić rođen je u Čukovcu kraj Ludbrega 22. kolovoza 1901. godine od oca Đure i majke Kristine i tu je imao zavičajno pravo, a umro je u Zagrebu 29. siječnja 1983.⁴ Otac mu je tada vjerojatno bio u službi ludbreškog veleposjeda, te se morao susresti s braćom Radić kojima je ovo područje bilo jako privrženo. Milanov brat Savo bio je profesor u učiteljskoj školi u Zagrebu još prije Drugoga svjetskog rata.

Milan Grubić je od 1920. do 1924. završio učiteljski tečaj u Križevcima i položio ispit zrelosti 21. lipnja 1924. pod brojem 17 s odličnim uspjehom. Upisao je izvanredno i Učiteljsku školu u Čakovcu. Odslužio je i vojni rok 1921. godine te završio školu za pričuvne pješadijske časnike u Sarajevu.⁵ Kao privremeni učitelj radio je od 12. lipnja 1925. do 4. veljače 1926. u Maloj Vašici kod Šida da bi na vlastitu molbu bio premješten u Surčin kod Zemuna, a onda u Čalmu kod Sremske Mitrovice. Tu je bio u drugoj plaćevnoj grupi, a 1928. godine već je preveden u četvrtu grupu. Naime, on je položio

2 Možda bi se nešto materijala moglo pronaći u bjelovarskom arhivu, jer nasljednik Grubića, a prethodnik Krune Mišića direktor Ivan Voloder je odnio glavne knjige virovske škole u Bjelovar, gdje je radio kao direktor do mirovine u bjelovarskoj gimnaziji.

3 Osobnik. Arhiv župe, 1908-1912., 20. V. 1912. – Domovnica br. 6 koju je izdao bilježnik Jalšić u Ludbregu 30. siječnja 1918. sa svjedocima Gajem Grubićem i Nikolom Petrićem.

4 Arhiv Hrvatske u Zagrebu, Zbirka personalija ministarstva prosvjete u Zagrebu, kut. 114. – Osobnik Milan Grubić

5 Vojna isprava br. 1633 od 29. travnja 1925.

stručni ispit na Državnoj učiteljskoj školi u Križevcima s dobrim uspjehom, ali čini se da mu to nije priznato, jer je rad te škole obustavljen u procesu zatvaranja mnogih škola u Hrvatskoj. Odlukom Ministarstva prosvjete izabran je za slušača Više pedagoške škole u Beogradu gdje je i diplomirao nakon tri godine III. grupu predmeta (zoologija, botanika, kemija) 23. listopada 1933. s diplomom br. 2663/33. U međuvremenu je napredovao te je u studenom 1932. dobio osmu položajnu grupu. U Čalmi kod Sremske Mitrovice postavljen je odlukom Prosvjetnog odeljenja banske uprave Drinske banovine 6. II. 1930. za ravnatelja škole. Godine 1931. odlukom Drinske banovine, a po novom Zakonu o činovnicima preveden je u devetu grupu. Milan Grubić upućen je 24. ožujka 1933. na osnovu vlastite molbe na rad u građansku školu u Erdeviku, a 1935. u Kulu na području Dunavske banovine te je 6. siječnja 1938. premješten po vlastitoj molbi u građansku školu u Iloku.

Tamo je 17. veljače 1938. postao zamjenikom kotarskog školskog nadzornika i s te je dužnosti razriješen u prosincu 1938. godine. Dok je radio na području Dunavske banovine pisao je u raznim časopisima koji su izlazili na tom području.⁶ Prijelaz na područje Banovine Hrvatske opet utječe na njegov položaj i napredovanje. Dobiva Osobnik Banovine Hrvatske koji zamjenjuje Službenički list Kraljevine Jugoslavije. No, on je upisao 1935. Filozofski fakultet u Beogradu i diplomirao 15. listopada 1938. na pedagoškoj grupi, te postao stručnjak za prirodne predmete i kao takav doživio strukturne promjene koje su zadesile Srijem izlaskom iz Dunavske Banovine i uključivanjem u Banovinu Hrvatsku. Od prosinca 1938. pa do 1942. živi i radi u Iloku, ali ne uvijek u istoj funkciji. Ponovno jedno vrijeme radi kao nastavnik u građanskoj školi u Iloku, a odlukom ministra prosvjete Dimitrija Magaraševića br. III. -č81977 od 6. prosinca 1938. imenovan je ponovno za nastavnika građanske škole u Iloku.

Međutim, 26. siječnja 1939. ponovno je postavljen za kotarskog školskog nadzornika u Iloku, čiju je dužnost obavljao do 18. kolovoza 1941. da bi odlukom Ministarstva nastave Nezavisne Države Hrvatske⁷ bio ponovno vraćen za djelatnog nastavnika u iločku školu, ali je već 21. listopada 1941. „zbog potrebe službe“, a zapravo zbog nacionalnosti bio upućen u Nevesinje.

Međutim, tamo nije otišao na rad, već je očito intervencijom nekih prijatelja koji su ga poznavali iz vremena kada je bio povezan s križevačkom učiteljskom školom dobio novo rješenje o zapošljavanju u Grubišnom Polju, gdje je osnovao dom sa suprugom i dva sina. Bilo je to odlukom Ministarstva obrazovanja NDH od 17. veljače 1942. kojom je premješten u građansku školu u Grubišnom Polju, a onda i u Virje jer je Grubišno Polje uskoro bilo zahvaćeno partizanskim ratovanjem. U Virju je tada, poslije partizanskog upada u rudnike, bilo još uvijek mirno. Da bi dobio to mjesto, Grubiću je pomogla potvrda ludbreškog bilježnika Jalšića da je zavičajan u Ludbregu. Međutim, ni tu nije bilo dugo mira. Osobno sam upoznala Grubića upravo 1944. godine kada je djelovao kao nastavnik prirodnopisa u Građanskoj školi u Virju. Zapamtila sam ga po nevjerojatno kvalitetnim predavanjima gdje je prirodopis poučavao u kombinaciji s praksom, vodeći nas u park, na polja i u vinograde, ali i na pošumljavanje opustošenih šumskih površina prema Repašu.

Sjećam se da nam je za Božić 1944. godine izdeklamirao tužnu pjesmu o sudbini božićnih drvaca, koja nakon što su par dana stajala okićena srebrnim i zlatnim ukrasima u središtu doma, završavaju kao potpala vatre ležeći nekoliko dana prije spaljivanja na smetlištu. Ova pjesma nas je sve jako rastužila, a sjećao je se i moj kolega Slavko Ranilović, odvjetnik. Moram priznati da nikada u životu nisam kupila božićno drveće pod utjecajem ovog besmislenog običaja, koji utječe na uništavanje crnogoričnih šuma. Za vrijeme rada u Virju profesor Grubić je poticao različite društvene aktivnosti. Izra-

Sl. 1. Prof. Ljubica Metzger s malim maturantima u Virju 1948. Na slici i Mira Kolar, dr. Barica Lukačin, Dragica Kolarević ud. Kolar, Vlasta Weiss, Zdravko Klenak i drugi. Iz obiteljskog albuma Mire Kolar.

divane su zidne novine i osnivane namjenske predmetne sekcije, te smo se svakako snalazili zbog nestašice papira i olovaka u čemu je znatnu ulogu imao knjižar Tišljar. Organizirano smo skupljali robu i hranu za partizane, a pleli smo i čarape i veste. Nastava je dva puta prekidana i 1944. godine, ne računajući dane kada je bio visok snijeg, pa je i onda nastava bila otežana.⁸ U siječnju 1944. kada su jedinice Rafaela Bobana ponovno preuzele vlast u Koprivnici, snabdijevajući se iznenadnim uletima u podravska sela radi snabdijevanja hranom i Grubić je s većinom nastavnika virovske škole morao otići u zbjeg u Mađarsku. Po povratu iz zbjega radi na pretvaranju građanske škole u nižu gimnaziju, ali nam i sada povremeno predaje prirodopis i fiziku, te su u to vrijeme tiskane i prve male poučne knjižice koje su se prodavale za malo novca učenicima, a iz kojih su mogli mnogo toga naučiti o svijetu oko sebe. Njegova predavanja bila su mi uzor kako treba

predavati i voditi razred – nastavnik koji učenika navodi na gledanje, mišljenje i zaključivanje. U našem razredu bio je takav Ivan Cenkovčan iz Molvi i Grubić ga je odmah uočio, te su nas ta dvojica razgovorom navodila na zaključke do kojih nikada ne bismo sami došli. Ovi satovi prirodopisa bili su za mene dragocjeni i na temelju njih sam zavoljela prirodu i počela razumijevati njezine zakone. Kod Milana Grubića osjećalo se da je školovan pod istim utjecajima kao i Mato Lovrak, i mora da su se poznavali i prijateljevali i kasnije u Zagrebu.

Nakon zbjega prof. Grubić se vratio u Virje i preuzeo funkciju ravnatelja Građanske škole, koja je počela raditi po Programu Demokratske Federativne Jugoslavije, što je bila ogromna promjena u odnosu na prijašnje predmete. Sve je bilo podređeno političkom osvještavanju, odnosno odgoju u duhu pionira ili omladine. Bili smo uključeni u pošumljavanje na području Repaša, na skupljanje ljekovitog bilja na livadama prema Molvama, a detaljno smo očistili i uredili i virovski park, ali dakako na misu nismo išli. Vjera je proklamirana kao

privatna stvar, a slavljenje Božića smatralo se negativnim. Ne treba zaboraviti da smo sve što nam je organizirao prof. Grubić radili s voljom. On je bio izvanredno tolerantan i prema nastavnicima koji su za kaznu došli u Virje, pa navodim profesoricu Ljubicu Metzger, koja je svako jutro prije nastave odlazila na misu. Ona je studirala u Francuskoj, a prvo radno mjesto joj je bilo u Vinkovcima gdje se uključila u rad Pjevačkog zbora sv. Cecilije te je napisala i biografiju tog društva.⁹ U Virje je došla za kaznu iz Ženske gimnazije u Zagrebu, te se tu zadržala do umirovljenja, kada je otišla k sestri u Požegu i s njom živjela do smrti. Korektan odnos imao je i prema profesoru Branku Kempfu, sinu glasovitog Požežanina i pisca velike monografije o Požegi čije je izdavanje pomogao ban Pavle Rauch 1909. godine. Branko Kempf je u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske radio u jednoj zagrebačkoj gimnaziji, ali mu je supruga bila Virovka, pa se doselio u njenu kuću gdje je živio dok konačno nije ipak uspio dobiti mjesto u Požegi.

Tamo je uredio Muzej Požege i kroz svoje djelovanje postao zaslužna ličnost Požeštine. Jednako tolerantan stav imao je i prema nastavniku glazbe Ungaru, koji je izgubio mjesto na Radio Zagrebu gdje je vodio zborove. Ruski jezik nam je predavala Nada Pejić, a matematiku i fiziku predavao nam je Kuštrak. Dakako škola je bila pod nadzorom politike i 22. svibnja 1946. održano je pionirsko natjecanje u Đurđevcu kamo smo pješice otišli, a tako se i vratili. Duh virovske škole znatnim je dijelom bio pod utjecajem partizanske siročadi koja su smještena u internatu u ulici Mitrovica, te su nam ozbiljno konkurirali, jer su imali posebne učitelje i socijalnu skrb. Grubić je bio privržen ponovnom obnavljanju Jugoslavije na bazi socijalizma, smatrajući ju na osnovu Ustava iz 1948., a pogotovo Ustavnog zakona iz 1953. najboljim što se moglo ostvariti i polažući vjeru u rezultate školstva. Radio je pune dvije godine

kao direktor virovske škole, ali pred kraj više nije bio zainteresiran za rad s učenicima, a jako ga je rastužila i smrt njegovih sinova. Na intervenciju doktora Branka Magareševića koji ga je poznao iz rada u Dunavskoj banovini bio je premješten u Zagreb na Pedagošku akademiju. Virovsku školu je prepustio Krunoslavu Mišiću koji je upravo dovršavao svoj studij. Nižu srednju školu preuzeo je Ivan Voloderu koji je bio sušta protivnost Grubiću.

3. Zagrebački dani Milana Grubića

Svojim radom, ali i kroz izdavanje brojnih knjižica koje su sadržavale popularna predavanja o prirodi i prirodnim pojavama te popularizaciju prirodnih znanosti Grubić je privukao pažnju socijalističkog vodstva te je izabran za predsjednika Hrvatskog književnog zbora. S kućanicom Milankom rođenom Radić, sklopio je 2. kolovoza 1928. građanski brak, a crkveni kod pravoslavnog župnog ureda u Erdeviku 26. svibnja 1930. godine. Prvi sin Aleksandar, rođen mu je 23. studenog 1929., a drugi Đorđe, 5. veljače 1930. Oba sina poginula su od eksplozije mine u Grubišnom Polju 1946. godine što ga je jako pogodilo.

Ministarstvo za nauku i kulturu Narodne republike Hrvatske izdalo mu je kao službeniku Više pedagoške škole u Zagrebu br. 6648-IV/1-1951 rješenje da mu kao profesoru Više pedagoške škole pripada plaća od 6 400 dinara koja teče od 1. ožujka 1951. što su tada bila vrlo visoka primanja. Za predsjednika Hrvatskog pedagoškog književnog zbora biran je dva puta: 1952. i 1953. godine. Kao predsjednik je razvio veliku aktivnost u popularizaciji prirode i prirodnih znanosti. U toj funkciji mnogo putuje po Hrvatskoj, organizirajući predavanja i osnivajući podružnice, a 1953. podiže akontaciju od 5 300 dinara za put u Osijek gdje je¹⁰ tako-

9 METZGER, Ljubica: *Izveštaj o radu Cecilijinog društva u Vinkovcima od osnutka do danas*. Vinkovci: Sveta Cecilija, 1927., 21, 272.

10 ŠETIĆ Nevio: *Sto četrdeset godina Hrvatskog pedagoškog-književnog zbora*. // *Napredak*, 152, 3–4, 2011., 353–372.

der organizirao predavanja.¹¹ Zbor je od 1869. izdavao glavni pedagoški časopis u Hrvatskoj *Napredak*, koji je poticao obrazovne reforme i analizirao stanje školstva u Hrvatskoj. Glavni urednik tog časopisa bio je 12 godina doktor Sigismund Čajkovac. Protivio se kopiranju tuđih nastavnih sistema i tražio da se osmisli sistem najpogodniji za naše prilike i društvo u čemu je u međuratnom razdoblju prednjačila križevačka Učiteljska škola do svog ukidanja. Časopis Zbora *Napredak* je 1946. počeo izlaziti pod imenom *Pedagoški rad* i izlazi sve do 1990., a Zbor je objavio i brojna izdanja među kojima i monografiju *Prirodopisne zbirke Milana Grubića* 1949. godine. On je bio i urednik malih popularnih i dakako jeftinih poučnih knjižica iz prirodopisa, fizike i kemije, jačajući i tako interes za prirodu. U svakom slučaju mnogo toga za što se zalagao prof. Milan Grubić nalazimo u radovima dr. Vladimira Strugara kao i Nevija Šetića.¹² Djelovanje Grubića na čelu Hrvatskog pedagoškog zbora nije znanstveno istraženo, ali mislim da neću pogriješiti ako kažem da je djelovao vrlo pozitivno na rad Zbora i njegovo održavanje. Svakako je zanimljivo da poslije 1965. godine nema o njemu nikakvih podataka. Umro je 29. siječnja 1983. i pokopan je na Mirogoju u dobi od 81 godine u polju 114. i to u urni – GC URN-a 36.

Rad Milana Grubića u Zagrebu obilježen je jačanjem prirodopisnih predmeta na Pedagoškoj akademiji. Bila je to posljedica njegovog obrazovanja u križevačkoj učiteljskoj školi koja je ojačala utjecaj dr. Puževskog, a kojoj je pripadao i Mate Lovrak te neki učitelji međimurskog kruga. Iako sam u Virju živjela u doba Drugoga svjetskog rata i poraća, ipak mi je taj segment mojeg života najmiliji i sjećanje na ondašnju školu ostavilo je na mene duboki trag koji mi se neprestano vraća u sjećanje.

Literatura i izvori

- METZGER, Ljubica: *Izveštaj o radu Cecilijinog društva u Vinkovcima od osnutka do danas*. Vinkovci: Sveta Cecilija, 1927.
- PODRAVEC, Dražen: *Povijest virovskog školstva: prigodom 240. obljetnice*. Virje: O.Š. prof. Franje Viktora Šignjara Virje; Bjelovar: Prosvjeta, 1999.
- ŠETIĆ Nevio: *Sto četrdeset godina Hrvatskog pedagoško-književnog zbora*. // *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 152, 3–4, 2011., 353–372.
- Osobnik. Arhiv župe, 1908-1912., 20. V. 1912.
- Domovnica br. 6 koju je izdao bilježnik Jalsić u Ludbregu 30. siječnja 1918. sa svjedocima Gajem Grubićem i Nikolom Petrićem.
- Arhiv Hrvatske u Zagrebu, Zbirka personalija ministarstva prosvjete u Zagrebu, kut. 114. – Osobnik Milan Grubić
- Vojna isprava br. 1633 od 29. travnja 1925.
- HDA, Službenički list. točka XV.
- Arhiv Hrvatske, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu., fond 1035. - za 1952. – 1956.

11 Arhiv Hrvatske, Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu., fond 1035. - za 1952-1956. godine. Zadnje je podigao putni nalog 3647 1956. i poslije toga nema traga Grubićevoj djelatnosti u Hrvatskoj.

12 ŠETIĆ, Nevio: *Sto četrdeset godina Hrvatskog pedagoško-književnog zbora*. *Napredak*, 152, 3–4, 2011., 353–372.